

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 1, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.92:339.13.01:339.137.2

С. Г. Мікаелян,

к. е. н., доцент, докторант кафедри міжнародного обліку і аудиту

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ПОЗИЦІЇ ТНК НА СВІТОВОМУ РИНКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

S. G. Mikaelyan,

Ph.D. in Economics, associate professor, doctoral candidate at the Faculty of International

Accounting and Audit of SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman" Kyiv

TNC POSITIONS IN THE WORLD MARKET OF HIGH-TECH PRODUCTS

Стаття присвячена розвитку теоретичних положень і наукових підходів, які розкривають роль і місце транснаціональних корпорацій в системі світового ринку високотехнологічної продукції, в інвестиційних процесах світової економіки, а також у розробці концептуальних підходів до підвищення рівня інноваційної активності ТНК. Акцентовано, що розвиток високотехнологічних галузей промисловості стає визначальним елементом прогресивного розвитку, адже перехід на виробництво високотехнологічної продукції супроводжується зниженням матеріалоемності та енергоємності виробництва, зростанням продуктивності праці і відповідно підвищенням конкурентоспроможності.

The article is devoted to the development of theoretical concepts and research approaches that reveal the place and role of transnational corporations in the global market system of high-tech products in the investment process of the world economy and in the development of conceptual approaches to enhance innovation activities of TNCs. The attention that the development of high-tech industry is a key element of progressive development since the transition to the production of high-tech products is accompanied by a reduction in material consumption and energy intensity of production, increasing productivity and therefore competitiveness.

Ключові слова: *високотехнологічна продукція, транснаціональні корпорації, інноваційний розвиток, конкурентні переваги, рівень витрат на НДДКР.*

Keywords: *high-tech products, multinational corporations, innovative development, competitive advantage, spending on R&D.*

Постановка проблеми. Визначальним чинником зростання світового ринку високотехнологічної продукції є високий рівень фінансування НДДКР у високотехнологічних галузях економіки розвинених країн і окремих країн, що розвиваються. Продукція високотехнологічних галузей має високий ступінь інноваційності, сприяє задоволенню нових більш складних купівельних потреб, що значно розширює горизонти реалізації, свідчить про більшу їх конкурентоспроможності.

Характер операцій на світовому ринку високотехнологічної продукції різниться залежно від учасників даного роду відносин. Глобалізація світової економіки призвела до переходу першості від ліцензійних угод між незалежними учасниками ринку до операцій з передачі технологій між компаніями, пов'язаними один з одною приналежністю до ТНК, або відносинами стратегічного партнерства в сфері виробничого, науково-технічного або маркетингового співробітництва. Завдяки розширенню своєї діяльності, ТНК стали найвпливовішими і динамічно зростаючими гравцями на світовій арені. На сьогоднішній день під контролем транснаціональних корпорацій знаходиться понад 60% міжнародних ринків товарів і послуг, а також 80% технологічних нововведень і ноу-хау.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і методологічним аспектам діяльності ТНК на глобальному ринку присвячено значну кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. У числі зарубіжних авторів слід відзначити: Р.Н. Ентоні, К. Фрімена, П. Боера, Б. Годена, Б.Твісса, П. Уайта, Дж. Мартіно, Й. Шумпетера, Ф. Махлупа, Д. Новіка. Серед вітчизняних фахівців необхідно визначити насамперед публікації Александрової А., Безчасного Л., Білоруса О., Гальчинського А., Гесця В., Лук'яненка Д., Поручника А., Пахомова О., Семиноженка В., Онищенко В., Сіденка Р. та багатьох інших. Віддаючи належне провідним економістам, слід зауважити, що проблеми функціонування транснаціональних корпорацій в умовах розвитку сучасного ринку високотехнологічної продукції, принципи та закономірності інвестиційних стратегій ТНК на глобальному ринку високотехнологічної продукції і сьогодні залишаються недостатньо вивченою областю наукового знання.

Метою статті є уточнення місця і ролі ТНК на світовому ринку високотехнологічної продукції та обґрунтування основних напрямків удосконалення їх інвестиційної стратегії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням ролі і значимості

транснаціональних корпорацій. Водночас, найбільші ТНК реалізують інвестиційні стратегії на глобальному ринку високотехнологічної продукції, що виявляється в значному фінансуванні НДДКР, які вимагають величезних фінансових витрат, передових знань і дуже високої кваліфікації фахівців.

Як свідчать дані, основна тенденція розвитку ринку полягає в безперервному збільшенні його мінливості і нестабільності. Узагальненим усередненим показником цього є нестабільність, виражена в балах. Тимчасові прив'язки цієї нестабільності характерні для економіки США. Для країн Західної Європи та Японії характерно запізнення приблизно в п'ять років. Іншою важливою рисою є безперервне збільшення ролі високотехнологічного ринку. З точки зору практичного менеджменту ТНК, найбільш істотним є темп змін в її зовнішньому середовищі в порівнянні з часом реакції компанії.

Характеризуючи розвиток ринку з позицій структури високотехнологічної продукції слід зазначити, що компанії з трьох секторів збільшили інвестиції у дослідження і розробки, а саме програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (11,7 %), автомобілебудування (8,9 %) і технологічне обладнання та техніка (8,8%) і перевищили середньосвітові показники. Оцінюючи фармацевтичну галузь варто зауважити, що її показники видалися більш скромними і показують 4,1% зростання інвестицій у НДДКР.

Визначаючи тенденції, що спостерігаються останні 10 років слід відзначити, спеціалізацію секторів ринку за регіонами. Компанії, що базуються в ЄС, найбільше інвестицій у дослідження і розробки утілювали у сектор автомобілебудування та запчастин (24,9 %), фармацевтики та біотехнології (17,5 %) і технологічне обладнання та устаткування (10,2 %). Основна доля інвестицій у дослідження і розробки американських компаній концентрується на високотехнологічних галузях, а саме технологічне обладнання та техніка (25,2%), фармацевтика та біотехнології (22,1 %) і програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (18,2%). На ці три високотехнологічних сектора припадає 65,5% американських інвестицій у НДДКР, в той час як в ЄС - 30 % і 26 % в Японії [1].

Така ситуація у зовнішньому середовищі компанії, що діє на сучасному ринку, призвела до значної деформації стратегічних підходів у діяльності компанії і, зокрема, до зміни ролі і місця ТНК в інвестиції в НДДКР.

Характеризуючи діяльність ТНК на сучасному етапі розвитку ринку високотехнологічної продукції, слід зазначити, що витрати на НДДКР деяких великих ТНК набагато вище витрат багатьох країн. У 2012 р. обсяг інвестицій у науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи найбільших компаній світу склав 538,8 млрд. євро, що на 6,2 % більше в порівнянні з попереднім роком.

Традиційно ТНК займалися НДДКР в основному в країнах базування. Але практика показує, що все частіше великі ТНК поглинають дрібні інноваційні компанії в різних країнах та регіонах. На сучасному етапі місце країни в системі світового господарства багато в чому визначається розвиненістю її сфери НДДКР. Аналізуючи компанії за країнами розташування високотехнологічного сектору слід зазначити, що вперше з 2004 року, компанія, що базується в ЄС очолила рейтинг за НДДКР. Це німецький автовиробник Volkswagen, з € 9,5млрд інвестицій в НДДКР. Компанія Samsung Electronics з Південної Кореї посідає друге місце.

Інші компанії в першій десятці включають п'ять компаній з США (три фармацевтичного сектору та дві програмного забезпечення та комп'ютерних послуг), дві з Швейцарії (фармацевтика) і однієї з Японії (автомобільна). Велика частина компаній з топ-100 за розмірами інвестицій в НДДКР показують зростання в порівнянні з 2011 роком, зокрема в секторі автомобілебудування і інформаційно-комунікаційних технологій: наприклад Tata Motors, Індія (77,6%); Fiat, Італія (51,5%); 3M, США (57,7%); Western Digital, США (49,0%), Apple, США (39,2%); Volkswagen, Німеччина (32,1%); Qualcomm, США (30,7%), Huawei, Китай (30,3%), Google, США (27,7%). деякі з цих компаній збільшили НДДКР частково в результаті придбань [1].

Таблиця 1.
Обсяг інвестицій у НДДКР найбільших високотехнологічних корпорацій за 2012 р.

Рейтинг	Назва компанії	Країна	Індустріальний сектор	НДДКР 2012 (млн.євро)
1	VOLKSWAGEN	Німеччина	Автомобілебудування та запчастини	9515,0
2	SAMSUNG ELECTRONICS	Південна Корея	Електронна та Електротехніка	8344,7
3	MICROSOFT	США	Програмне забезпечення та комп'ютерні послуги	7890,7
4	INTEL	США	Технологічне обладнання та техніка	7691,4
5	TOYOTA MOTOR	Японія	Автомобілебудування та запчастини	7070,9
6	ROCHE	Швейцарія	Фармацевтика та біотехнології	7007,8
7	NOVARTIS	Швейцарія	Фармацевтика та біотехнології	6922,8
8	MERCK US	США	Фармацевтика та біотехнології	5995,9
9	JOHNSON & JOHNSON	США	Фармацевтика та біотехнології	5809,5
10	PFIZER	США	Фармацевтика та біотехнології	5740,5
11	DAIMLER	Німеччина	Автомобілебудування та запчастини	5639,0
12	GENERAL MOTORS	США	Автомобілебудування та запчастини	5584,4
13	GOOGLE	США	Програмне забезпечення та комп'ютерні послуги	4997,0
14	ROBERT BOSCH	Німеччина	Автомобілебудування та запчастини	4924,0
15	SANOFI-AVENTIS	Франція	Фармацевтика та біотехнології	4909,0

Джерело: Складено автором на основі [1]

Аналізуючи показники діяльності найбільших високотехнологічних компаній світу слід зазначити, що їх доходи зросли в 2012 році на 4,2%. Серед топ-100 високотехнологічних компаній, 14 компаній одночасно збільшили і інвестиції у НДДКР, і чистий обсяг продажів більш ніж на 200% з 2004 року, показуючи позитивний операційний прибуток. Дев'ять з цих компаній знаходяться в США, дві в Китаї і по одній в Тайвані, Індії, Бразилії та Канаді. Перші п'ять компаній інформаційно-комунікаційних технологій, що базуються в США: Google (інтернет), Oracle (програмне забезпечення), Qualcomm (телекомунікаційне обладнання), Apple (комп'ютери) і Broadcom (напівпровідникові прилади).

Разом з тим, високотехнологічні корпорації стикаються з скороченням рентабельності (зараз в середньому по світовій високотехнологічній галузі на 5,24%) [2], зниженням життєвого циклу продуктів, високими капітальними витратами, зростанням оплати праці, ускладненням ланцюгу поставок компонентів. Корпорації прагнуть долати ці проблеми, впроваджуючи інновації, розробляючи нові продукти і сервіси, налагоджуючи нові партнерські відносини, здійснюючі злиття і поглинання. Незважаючи на швидкі зміни, високотехнологічна індустрія продовжує "підживлюватися" такими факторами, як зростання доходів населення, нові і

кожного разу все більш високі споживчі очікування щодо нових типів комп'ютерної техніки, телекомунікаційного та периферійного обладнання, електроніки та інших високотехнологічних продуктів.

Ефективно використовуючи свої внутрішні і зовнішні ресурси, ТНК отримують можливість утримувати лідерство в світовій економіці. Транснаціональні корпорації розширюють свої можливості, використовуючи науково-технічні кадри в глобальному масштабі і охоплюючи ринок технологічних знань. При цьому в рамках своєї структури ТНК передають технологічну документацію з центру в дочірні компанії. Відбувається зниження витрат виробництва, стимулюється розвиток інновацій, науки, комунікацій і технологій, зростає продуктивність праці, підвищується рівень життя і поліпшуються умови праці.

Досвід розвинених країн показує, що основою успіху концепції «від фундаментальних досліджень до стадії промислового виробництва» є налагоджений організаційний механізм. ТНК, вносячи відносно невеликі кошти в освоєння нових проектів невеликих інноваційних фірм, отримують доступ до нової технології і одночасно можуть дозволити відкласти на час організацію аналогічних досліджень і розробок у власних лабораторіях. Це має велике практичне значення, враховуючи той факт, що великі компанії витрачають на НДДКР мільярди доларів на рік.

Для пошуку інновацій та впровадження нових технологій в господарський оборот транснаціональні корпорації використовують різноманітні стратегії. Найпростіший спосіб комерціалізації технології полягає в пошуку і придбанні розроблених інновацій. На противагу йому, в умовах довгострокового стратегічного партнерства найбільш поширеною схемою є співпраця на основі укладених господарських договорів з науковими установами, або з розробниками. Комплексний підхід до створення та запровадження інновацій полягає в створенні або придбанні науково-дослідної організації, коли інвестиції в НДДКР орієнтовані на безпосередні потреби компанії, що дозволяє фірмі вести розробки в тісній взаємодії між своїми підрозділами, а також нарощувати технологічний досвід і акумулювати інформацію.

Використання подібних стратегій дозволяє великим фірмам посилити основні технологічні компетенції, а також отримати доступ до технологій, які вона не може розробити всередині компанії, до технологій, розроблених в інших секторах, в комплементарних чи прикордонних областях. Таким чином, інновації, змінюючи баланс ринкових сил, змушують кожну компанію переглядати свою організаційну структуру. Фінансові ресурси і розміри компанії вже не служать гарантіями того, що вона буде займати лідируюче положення.

ТНК здійснюють комбінування внутрішніх і зовнішніх джерел залучення факторів і ресурсів з метою інноваційного зростання і отримання надприбутку і в результаті стають інноваційними суб'єктами глобальної конкуренції. Розвинені країни монополізують технологічні інновації та отримують своєрідну «технологічну квазірену» (США, Німеччина, Японія).

Відбувається глобалізація високотехнологічного простору, яка розширила рамки виробничих процесів, при цьому за межі розвинених країн виносяться найбільш трудомісткі ланки технологічних ланцюжків. Сьогодні на ринку лідирують ті фірми, які в змозі швидше провести комерціалізацію розробок (КНР, Тайвань, Південна Корея, Індія). На сьогоднішньому етапі розвитку глобальний ринок високотехнологічної продукції зміщується в Азію - 20% світових інвестицій в інновації припадає на Китай та Індію. У цих країнах локально розробляється продукція масового споживання, яка надалі експортується на західні ринки.

Висновки. Основні виклики для компаній високотехнологічного сектора пов'язані з виробничо-технологічними та кадровими обмеженнями. У цих умовах зростають вимоги до ефективності маркетингових, технічних та виробничо-управлінських рішень, пов'язаних з істотним збільшенням їх тимчасового горизонту. Можливо, буде потрібно створення великих дослідних центрів, що забезпечують довгострокове прогнозування ринкових "ніш" перспективної техніки.

Загалом, транснаціоналізація ґрунтується на активному використанні зовнішніх і внутрішніх ресурсів, що впливають на розвиток ТНК, і які є економічним пріоритетом. Проте транснаціональні корпорації посилюють дисбаланси між країнами в глобальній економіці внаслідок взаємозалежності процесів глобалізації та діяльності ТНК.

Література.

1. The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard – 2013. - URL: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard13.html>
2. 100 крупнейших high-tech компаний мира — 2012// Исследование аналитической группы ТАСС-Телеком <http://tasstelecom.ru/ratings/one/3026>

References.

1. European Commission (November, 2013). The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard– Retrieved from: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard13.html>
2. TASS-Telekom (September, 2013). 100 krupnejshih high-tech kompanij mira — 2012// Issledovanie analiticheskoy grupy TASS-Telekom. Retrieved from: <http://tasstelecom.ru/ratings/one/3026> (in Russ.).

Стаття надійшла до редакції 17.01.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"